2019

ધોરણ-6- વિષય:- સામાજિક વિજ્ઞાન
sem-II

(7)

Date:- (1)

PART-A

Answer Sheet.

ઉમ. 12/4/19

પ્રશ્ન	જવાબ	વિકલ્પ
પ્રશ્ન-1	ઋગ્વેદ	C
2	પુરોહિત	B
3	ભાઈઓ	B
4	સૂક્ત	C
5	નર્મદા	B
6	ઉ[illegible] કરિલંદે	A
7	ઓખા	A
8	લોકશાહી	B
9	મગધ	B
10	શુભ વચન	A
11	સરપંચ	B
12	ગ્રામ સચિવાલય	A
13	ખેડા	A
14	વડોદરા	B
15	આણંદ	A
16	ભરૂચ	A
17	મ્યુનિસિપલ કમિશનર	A
18	વિશ્વબેંક	B
19	લુમ્બિની	A
20	24 માં	C
21	યશોદા	A
22	ગુજરાતી	C
23	નવરાત્રિ	B
24	કૂડો	C
25	ચંદ્રગુપ્ત મૌર્ય	A
26	જૂનાગઢ	B
27	બુદ્ધ	B
28	વાળાકોડ	A
29	બે	A
30	હાથાનળ	C
પ્રશ્ન:- 31	લોલો કુડળ	A
32	૯૦	B
33	18	B
34	ગટર સુવિધાનો	C
35	આર્યભટ્ટ	B
36	સમુદ્રગુપ્ત	B
37	સંસ્કૃત	B
38	સાત	B
39	સુવર્ણ જ્યોત	B
40	પંડિત ભક્તિ	A

PART-B

Date: (2)

પ્રશ્ન:-1 ઐતિહાસિક કારણો આપો. (ગમે તે બે) (06)

(1) મહાજનપદના શાસકો મજબૂત કિલ્લાઓ શા માટે બનાવતા?

જવાબ:- એ સમયના મહાજનપદો વચ્ચે સત્તાની હરીફાઈ ચાલતી હતી. આ ઉપરાંત રાજતંત્રો મહત્વાકાંક્ષી આસપાસના પ્રદેશો પર પોતાની સત્તા વધારવા અને સામ્રાજ્ય સ્થાપવાની મહત્વાકાંક્ષા ધરાવતાં હતાં. આ સંજોગોમાં મહાજનપદોના શાસકો પોતાના રાજ્યના રક્ષણ અને વિશાળ સેના માટે રાજધાનીની આસપાસ પથ્થરો અને ઈંટોના મજબૂત તથા ઊંચા કિલ્લાઓ બનાવતા.

(2) સમ્રાટ અશોક ઇતિહાસમાં એક મહાન રાજા શા માટે કહેવાય છે?

જવાબ:- સમ્રાટ અશોકે [illegible] કરી રાજ્ય મેળવ્યું અને તેનો વિસ્તાર કર્યો. તેણે મહાસામ્રાજ્યનું નિર્માણ કર્યું. કલિંગ પર વિજય મેળવવાની મહત્વાકાંક્ષા પૂરી કરવા, તેણે તેના પર આક્રમણ કરી વિજય મેળવ્યો. પરંતુ યુદ્ધભૂમિ પર થયેલા લોહિયાળ હત્યાકાંડને જોઈને તેને ઘણો સંતાપ અને પશ્ચાતાપ થયો. તેનું હૃદય-પરિવર્તન થયું. તેણે ભવિષ્યમાં કદી યુદ્ધ ન કરવાનો નિર્ણય કર્યો. તે ધર્મોપદેશક બની ગયો. વિજેતા બન્યા પછી હંમેશને માટે શસ્ત્રો હેઠાં મૂકી દેનાર અશોક જેવો બીજો કોઈ રાજા જગતમાં થયો નથી. તેથી સમ્રાટ અશોક ઇતિહાસમાં એક મહાન રાજા તરીકે ઓળખાય છે.

(3) સમુદ્રગુપ્ત મહાન વિજેતા હતો?

જવાબ:- સમુદ્રગુપ્તે ઘણા વિજયો કરીને ઉત્તર ભારતનાં મોટાભાગનાં રાજ્યોને જોડીને છેક અફઘાનિસ્તાનના કુષાણ શાસનતંત્ર સુધી અને પૂર્વમાં ઓરિસ્સા સુધી પોતાની એકચક્રી સત્તા સ્થાપી હતી. આ ઉપરાંત, તેણે દક્ષિણ ભારતનાં લગભગ 13 રાજ્યો જીત્યાં હતાં. આ ઉપરથી કહી શકાય કે, સમુદ્રગુપ્ત મહાન વિજેતા હતો.

પ્રશ્ન:-2 (અ) નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં જવાબ લખો. (08) (ગમે તે ચાર)

(1) મહાવીર સ્વામીએ લોકોને શો ઉપદેશ આપ્યો?

જવાબ:- (1) સત્ય જાણવાની ઇચ્છા ધરાવનાર દરેક સ્ત્રી અને પુરુષે ગૃહત્યાગ કરવો. (2) અહિંસાનું કડક પાલન કરવું.

Date:-

(3) અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અસ્તેય (ચોરી ન કરવી) અને અપરિગ્રહ (સંગ્રહ ન કરવો) એ પાંચ મહાવ્રતોનું દરેકે પાલન કરવું.

(2) સમ્રાટ અશોક શાથી ધર્મોપદેશક બની ગયો?

જવાબ:- કલિંગ (ઓડિસા)ની યુદ્ધભૂમિ પર બનેલો લોહિયાળ હત્યાકાંડ જોઈને સમ્રાટ અશોકનું હૃદય પરિવર્તન થયું અને તે ધર્મોપદેશક બની ગયો.

(3) મહાપાષાણ કબરો બનાવવાની પ્રથા ક્યારે શરૂ થઈ હતી? એ કબરોના અવશેષો ક્યાંથી મળી આવ્યા છે?

જવાબ:- મહાપાષાણ કબરો બનાવવાની પ્રથા આશરે 3000 વર્ષ પહેલાં શરૂ થઈ હતી. એ કબરોના અવશેષો દક્ષિણ ભારત અને ઉત્તર-પૂર્વ ભારતમાંથી મળી આવ્યા છે.

(4) વજ્જિસંઘ ગણરાજ્યની સ્થાપના શા માટે કરવામાં આવી? તેનું મુખ્ય સ્થાન કયું હતું?

જવાબ:- રાજતંત્રી મહારાજાઓ પોતાની સત્તા વધારીને સામ્રાજ્ય સ્થાપવા મહત્ત્વાકાંક્ષી બન્યાં હતાં. આ સંજોગોમાં લિચ્છવી, વજ્જિ, જ્ઞાતૃક, વિદેહ, શાક્ય, મલ્લ વગેરે આઠ કે નવ જાતિના લોકોએ પોતાના રક્ષણ માટે વજ્જિસંઘ ગણરાજ્યની સ્થાપના કરી. તેનું મુખ્ય સ્થાન વૈશાલી હતું.

(5) 'શકારિ'નું બિરુદ કોણે ધારણ કર્યું હતું? શા માટે?

જવાબ:- સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત બીજાએ 'શકારિ' બિરુદ ધારણ કર્યું હતું. સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત બીજાએ તેના રાજ્યની સરહદે આવેલા શક ક્ષત્રપ વંશના રાજ્ય ઉપર વિજય મેળવ્યો હતો. એ વિજયની યાદમાં તેણે 'શકારિ' બિરુદ ધારણ કર્યું હતું.

(G) ટૂંકનોંધ લખો. (ગમે તે એક) (03)

(1) ગૌતમ બુદ્ધ :-

જવાબ:- ગૌતમ બુદ્ધ બૌદ્ધધર્મના સ્થાપક હતા. તેમનો જન્મ આશરે 2500 વર્ષ પહેલાં હિમાલય પર્વતની તળેટીમાં કપિલવસ્તુ નગરની પાસે આવેલા લુમ્બિનીવનમાં થયો હતો. તેમનું બાળપણનું નામ સિદ્ધાર્થ હતું. તેમના પિતાનું નામ શુદ્ધોદન અને માતાનું નામ માયાદેવી હતું. તેમની પત્નીનું નામ યશોધરા અને પુત્રનું નામ રાહુલ હતું. સિદ્ધાર્થ ઉદાસીન હતા. તેઓ [illegible]

સમગ્ર માનવજાતને ઉગારવા ઈચ્છતા હતા. આ માટે તેઓ વનમાં જઈ તપ કરીને જ્ઞાન મેળવવા માગતા હતા. તેથી તેમણે ગૃહત્યાગ કર્યો. ગૃહત્યાગનો આ પ્રસંગ 'મહાભિનિષ્ક્રમણ' તરીકે ઓળખાય છે.

વૈશાખી પૂર્ણિમાની રાત્રે ગૌતમ પીપળાના વૃક્ષ નીચે બેસીને તપ કરતા હતા ત્યારે તેમને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. તે દિવસથી ગૌતમ 'બુદ્ધ' કહેવાયા. ગૌતમ બુદ્ધે પહેલો ઉપદેશ સારનાથમાં આપ્યો. તેમણે લોકોને પાલિભાષામાં ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે, "જન્મથી કોઈ ઊંચ કે નીચ નથી. જે વ્યક્તિ સારાં કર્મો કરે તે ઉચ્ચ અને જે વ્યક્તિ ખરાબ કર્મો કરે તે નીચ ગણાય. સત્ય બોલો અને ભલુ કરો. પ્રાણી માત્ર પર દયા રાખો. હંમેશાં સત્કર્મો કરો. ગૌતમ બુદ્ધે ૪૫ વર્ષ સુધી પરિભ્રમણ કરીને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ૮૦ વર્ષની ઉંમરે તેઓ વૈશાખી પૂનમે કુશીનગર (બિહાર)માં નિર્વાણ પામ્યા હતા.

(2) ઋગ્વેદ :- ઋગ્વેદ સૌથી પ્રાચીન વેદ છે. તેની રચના આશરે ૩૦૦૦થી ૩૫૦૦ વર્ષો પહેલાં થયેલી મનાય છે. તેમાં એક હજારથી વધુ (૧૦૨૮) ઋચાઓ છે. ઋચાઓના સમૂહને 'સૂક્તો' કહે છે. ઋચાઓ જુદા જુદા દેવ દેવતાઓની સ્તુતિ જેવી છે. બધા દેવતાઓમાં મુખ્ય દેવતાઓ ખૂબ અગત્યના છે. અગ્નિ, ઇન્દ્ર અને સોમ. અગ્નિદેવ આગના અને ઇન્દ્રદેવ વરુણના દેવતા છે. સોમ એક જાતની વેલ છે. તેમાંથી એક ખાસ પ્રકારનું 'પીણું' (સોમરસ) બનાવવામાં આવતું. ઋગ્વેદની ભાષા 'જૂની સંસ્કૃત' અથવા 'વૈદિક સંસ્કૃત' ગણાય છે.

ઋષિઓએ વૈદિક પ્રાર્થનાઓ (ઋચાઓ)ની રચના કરી હતી. આચાર્યો ઋચાઓને અક્ષરે અક્ષર શબ્દોમાં ગૂંથીને પોતે ગાતા અને વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસીને કંઠસ્થ કરાવતા. ઘણાભાગના સૂક્તોના રચયિતા, વિશ્વામિત્ર અને શૌનક પુરુષો હતા. કેટલાંક સૂક્તોની રચના સ્ત્રીઓએ પણ કરી હતી.

પ્રશ્ન-3 (અ) નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં જવાબ લખો. (12)
(ગમે તે ચાર)

(1) જળસંપત્તિની જાળવણી માટે આપણે શું શું કરવું જોઈએ?

જવાબ :- (1) ગામ તળાવો, જૂની વાવો અને શહેરની આજુબાજુનાં

Date:-

જૂનાં તળાવોને પૂરતાં ઊંડાં બનાવીને વધુ પાણી સંગ્રહ કરી શકાય, તેવાં બનાવવા. (2) જંગલ- જંગલમાં વધારો કરવા માટે જંગલો ઉગાડવા જોઈએ. (3) ઉદ્યોગોએ બગાડેલા પાણીને રિસાયકલ કરી વાપરી શકાય તે માટે સામૂહિક પ્લાન્ટ નાખવા જોઈએ. જેથી પાણીનો બગાડ અટકે (4) પાણીનો વિવેકપૂર્વક ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

(2) અભયારણ્ય એટલે શું?

જવાબ- જે વિસ્તારમાં પશુ-પંખીઓ નિર્ભયતાથી રહી શકે, તેમનું સંવર્ધન થઈ શકે અને તેમના શિકાર પર પ્રતિબંધ હોય તેને 'અભયારણ્ય' કહેવામાં આવે છે.

(3) ગુજરાતના આદિવાસી વિસ્તારમાં દર અઠવાડિયે ભરાતા મેળાને શું કહે છે? ત્યાં ક્યા ક્યા મેળા ભરાય છે?

જવાબ- ગુજરાતના આદિવાસી વિસ્તારમાં દર અઠવાડિયે ભરાતા, મેળાને 'હાટ' કહે છે. તેમાં કવાંટ હાટ, છોટાઉદેપુર હાટ, પાનવડ હાટ નામના મેળા જાણીતા છે.

(4) માનવસર્જિત આપત્તિઓનાં નામ આપો?

જવાબ!- (1) આગ (2) ઔદ્યોગિક અકસ્માત (3) યુદ્ધ (4) હુલ્લડ અને (5) બોમ્બ વિસ્ફોટ.

(5) ન્યૂ-ઝીલેન્ડને 'દક્ષિણનું ગ્રેટબ્રિટન' કેમ કહે છે?

જવાબ!- ન્યૂઝીલેન્ડની આબોહવા ઈંગ્લેન્ડની આબોહવાને મળતી આવતી હોવાથી તેને 'દક્ષિણનું ગ્રેટબ્રિટન' કહે છે.

(બ) ટૂંકનોંધ લખો. (ગમે તે એક) (03)

(1) ગુજરાતમાં ઉજવાતા તહેવારો અને ઉત્સવો!-

જવાબ- ગુજરાતમાં પ્રદેશ અને જાતિ અનુસાર ગુજરાતમાં ઘણા ઉત્સવો-તહેવારો ઉજવવામાં આવે છે. નવરાત્રિ, હોળી, ધુળેટી, જન્માષ્ટમી, ગણેશ ચતુર્થી, દિવાળી, રક્ષાબંધન, પર્યુષણ, રમઝાન ઈદ, ગુરુનાનક જયંતી, બકરી ઈદ, પતેતી, નાતાલ જેવા ઉત્સવો ઉજવવામાં આવે છે. ગુજરાતમાં તહેવારોની શરૂઆત અષાઢ માસથી થાય છે. ગૌરીવ્રત જેવા તહેવારોનું ઘણું મહત્વ છે. રમઝાન માસમાં પણ ઉત્સવ જેવો માહોલ હોય છે. આજે નાતાલનો તહેવાર સર્વધર્મના લોકો સાથે મળીને ઉજવે છે.

ગુજરાતમાં ઉત્તરાયણ ખૂબ જ ઉલ્લાસથી ઉજવવામાં આવે છે. ગુજરાતના ગ્રામ્ય વિસ્તારથી લઈ શહેરોમાં ઉત્તરાયણ ખૂબ જ ઉલ્લાસથી ઉજવાય છે.

મોટા શહેરોમાં લોકો સવારસુધી જ ગરબા ગાવા અગાસીઓ પર ચઢી જાય છે. આખું વાતાવરણ જાણે મનોરંજન બની જાય છે. આ ઉત્સવમાં સામેલ થવા દેશ-વિદેશમાં લોકો આવે છે. લોકો નવરાત્રિ મહોત્સવ પણ ગુજરાતમાં ખૂબ જ ઉલ્લાસથી ઉજવવામાં આવે છે. નવરાત્રિમાં ગામ અને શહેર આનંદમય બની જાય છે. નવરાત્રિ ઉત્સવની ઉજવણી માટે ગુજરાત વિશ્વભરમાં પ્રસિદ્ધ છે.

(2) ગુજરાતના જંગલોનું મહત્વ :-

આબોહવા અને ભૂપૃષ્ઠની વિવિધતાને લીધે ગુજરાતનાં જંગલોના ચાર પ્રકાર પડે છે :-

(1) ભેજવાળાં પાનખર જંગલો
(2) સૂકાં પાનખર જંગલો
(3) સૂકાં ઝાંખરાંવાળાં જંગલો.
(4) મેન્ગ્રુવ જંગલો. ભરતીનાં જંગલો.

ગુજરાતનાં જંગલો ઇમારતી અને ફર્નિચર માટેનું લાકડું, રેલવેના ડબા અને સ્લીપરો, કાગળ, દીવાસળી, પેકિંગ, પ્લાયવુડ, હાર્ડબોર્ડ, હોડીઓ, સાબુ જેવા વિવિધ ઉદ્યોગો માટે કાચો માલ આપે છે. તે કુટિર ગૃહઉદ્યોગો માટે વાંસ અને વિવિધ પ્રકારનાં પાન આપે છે. તે લાખ, ગુંદર, મધ, કાથો, ગૂગળ, ચુગણ વગેરે વન્ય પેદાશો આપે છે. આ ઉપરાંત, તે ઇન્દ્રજવ, સરગવો, અશ્વગંધા, કુંવારપાઠું, બહેડાં, આમળાં જેવી વનસ્પતિ ઔષધો આપે છે.

જંગલોના લાભાલાભ :- ટૂંકમાં નીચે મુજબ છે

(1) શીમળાનાં વૃક્ષનું લાકડું દીવાસળીની પેટીઓ તેમજ ઘા અને દવાઓ, ટેક કરવા માટેનાં ખોખાં અને પ્લાયવુડ બનાવવા વપરાય છે.

(2) ખાખરાના પાનમાંથી પડિયા અને પતરાળાં બનાવવામાં આવે છે.

(3) મહુડાનાં ફૂલમાંથી તેલ કાઢી, તેનો સાબુ બનાવવામાં ઉપયોગ થાય છે.

(4) વાંસમાંથી ટોપલા, ટોપલી, રમકડાં, સાદડી વગેરે બને છે.

(5) જંગલોમાંથી લાખ, ગુંદર, લાખ, મધ, કાથો, ચોતર જેવી પેદાશો મળે છે.

Date:-

પ્રશ્ન-4 એક-બે વાક્યોમાં જવાબ લખો. (ગમે તે ચાર) (08)

(1) સ્થાનિક કક્ષાએ ન્યાય આપવાનું કામ કઈ-કઈ સંસ્થાઓ કરે છે?

જવાબ:- સામાજિક ન્યાયસમિતિ અને લોકઅદાલતો સ્થાનિક કક્ષાએ ન્યાય આપવાનું કામ કરે છે.

(2) જિલ્લા પંચાયતના વહીવટી વડા કયા નામે ઓળખાય છે?

જવાબ:- જિલ્લા પંચાયતના વહીવટી વડા 'જિલ્લા વિકાસ અધિકારી' ના નામે ઓળખાય છે.

(3) નાગરિકના મૂળભૂત હકો કયા કયા છે?

જવાબ:- નાગરિકના મૂળભૂત હકો :- (1) સમાનતાનો હક (2) સ્વતંત્રતાનો હક (3) ધાર્મિક સ્વાતંત્ર્યનો હક (4) શોષણ સામે વિરોધનો હક (5) સાંસ્કૃતિક અને શૈક્ષણિક હક અને (6) બંધારણીય ઈલાજોનો હક.

(4) કોઈ તમારો હક છીનવી લે તો, તમે કયા હકનો ઉપયોગ કરશો?

જવાબ:- આપણા હકોનું રક્ષણ કરવા માટે બંધારણે આપણને બંધારણીય ઈલાજોનો હક આપ્યો છે. જો કોઈ મારો હક છીનવી લે તો હું બંધારણીય ઈલાજના હક મુજબ મારા હકના રક્ષણ માટે વડી અદાલત (હાઈકોર્ટ) પાસે દાદ માગું.

(5) વેરા ભરવામાં ન આવે, તો આપણને શી શી અગવડો પડે?

જવાબ:- વેરો ભરવામાં ન આવે તો સરકાર દેશનો વહીવટ ચલાવી શકે નહિ. દેશના લોકોનાં કલ્યાણ અને સુખ માટેના કાર્યો પહોંચી વળે નહિ. આપણને શિક્ષણ, આરોગ્ય રસ્તાઓ, પરિવહન, વીજળી વગેરેની સગવડો મળે નહિ. દેશનો વિકાસ અટકી પડે.